

Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği' nin Türkçe' ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları¹

Nazmiye Çivitçi²

Özet

Bu araştırmanın amacı, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği'ni (ÇÖÖÖ) Türkçe'ye uyarlayarak geçerlik ve güvenirliliğini test etmektir. Veriler, Denizli İl merkezindeki dört lisenin 9-11. sınıflarına devam eden 116'sı kız ve 227'si erkek olmak üzere toplam 348 öğrenciden elde edilmiştir. Araştırmada ÇÖÖÖ'nin revize edilmiş hali kullanılmıştır. Faktör analizi sonuçlarına göre tüm maddeler özgün formunda yer aldıkları faktörlerde toplanmıştır. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik, iç tutarlılık ve test-tekrar test değerleri kabul edilebilir düzeydedir. Bu araştırmada elde edilen bulgular, ÇÖÖÖ'nin lise öğrencilerinin okul öfkesini ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Okul öfkesi, öfke, ölçek

The Adaptation of Multidimensional School Anger Inventory into Turkish: Validity and Reliability Studies

Abstract

The aim of this research was to adapt of Multidimensional School Anger Inventory (MSAI) into Turkish and, to examine validity and reliability properties. Data were obtained from 348 students (227 males and 116 females) in grades 9 through 11 attending four different high schools in Denizli, Turkey. The revised version of the MSAI was used in this research. According to factor analyses results, all items were collected as in original version. Concurrent validity, internal consistency, and test-retest values were acceptable. The findings of this study indicated that the MSAI was valid and reliable instrument to measure school anger in Turkish high school students.

Keywords: School anger, anger, scale

¹ Bu çalışmanın bir kısmı, XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde (Muğla Üniversitesi, 13-15 Eylül 2006, Muğla) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik ABD
e-posta: ncivitci@pau.edu.tr

Giriş

Son zamanlarda okullarda artan şiddet olayları kaygı verici boyutlara ulaşmıştır. Okul şiddeti; sataşma, alay etme, taciz etme, fiziksel tehdit ve saldırı gibi bir dizi eylemi içermektedir. Bu eylemler pek çok durumda özellikle de yaralama, öldürme gibi olaylarda okullarda ciddi problemlere hatta krize yol açabilmektedir (Furlong, Pavelski ve Saxton, 2002). Bu bağlamda, okul şiddetinin önlenmesi ve okul güvenliğinin sağlanması için okul şiddetinin ortaya çıkmasında etkili olan faktörlerin anlaşılması önem kazanmaktadır. Okul şiddeti çoğu kez tek bir nedene bağlanmayıp birçok faktörün bir araya gelmesi ile ortaya çıkan karmaşık bir konudur. Ancak, öfke, okul şiddeti ile ilişkili önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Öğrencilerde görülen yoğun öfke ve düşmanlığın şiddetin önemli nedenleri arasında olduğu söylenebilir. Öfke ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar da (Campano ve Munakata, 2004; Smith ve Furlong, 1998) öfkenin saldırgan davranışın önemli belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir.

Literatür incelendiğinde, öfkenin ortak bir tanımı olmadığı ve farklı biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Spielberger ve arkadaşları (1988), öfkeyi, hafif düzeydeki kızgınlıktan yoğun hiddet durumuna kadar değişebilen temel bir duygu durumu olarak tanımlamaktadırlar (Akt. Smith, Furlong, Bates ve Laughlin, 1998). Novaco (1998)'ya göre ise öfke; hoş olmayan bir olayın kaynağı olarak algılanan kişi ya da duruma yönelik düşmanlığın uyarılması olarak öznel olarak yaşanan olumsuz bir duygudur (Akt., Robins ve Novaco, 1999). Lewis (1993), öfkeyi, engellerin üstesinden gelmek için organizmayı harekete geçiren temel bir duygu olarak görmektedir (Akt., Boman, 2003). Öfkeye ilişkin her ne kadar ortak bir tanıma varılmasa da birçok araştırmacı (Robins ve Novaco, 1999; Eckhardt, Bradley ve Deffenbacher, 2004) öfkenin çok boyutlu bir yapı olduğu konusunda uzlaşmaktadır. Literatürde, öfke duyuşsal, bilişsel ve davranışsal öğeleri olan çok boyutlu bir kavram olarak ele alınmaktadır. Öfke yaşantısı olarak da nitelendirilen öfkenin duyuşsal boyutu, öfkeye yol açan durumlara yönelik duygusal tepkilerin şiddeti ile ilişkilidir (Boman, 2003). Öfkenin bilişsel boyutu, bir dizi kalıp ya da şema ile örgütlenmiş beklenti, inanç ve yorumlama süreci gibi bilgi yapılarını içermektedir (Robins ve Novaco, 1999). Bilişsel boyut, olumsuz inançları ya da düşmanlığı yansıtır. Bireyin dünyaya özellikle de diğer kişi ya da yerlere yönelik sahip olduğu olumsuz yüklemelere ilişkindir (Boman, 2003). Öfke ifadesi olarak da nitelendirilen öfkenin davranışsal boyutu, öfkeye yol açan durumlara karakteristik olarak verilen tepki biçimleridir (Smith ve ark., 1998). Davranışsal boyut, öfkenin ifadesinde kullanılan olumlu ya da yıkıcı başa çıkma mekanizmalarını içermektedir (Boman, 2003). Öfkenin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal boyutları etkileşim halindedir ve karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler (Robins ve Novaco, 1999). Öfkeye ilişkin problemler, öfkenin bir ya da daha fazla boyutunda ortaya çıkabilir. Örneğin; birey herhangi bir durumla karşılaştığında yoğun duygusal uyarılma yaşayabilir (duyuşsal boyutta); uzun süreli kin ve düşmanlık besleyebilir (bilişsel boyutta) ya da öfkeye neden olan olaylara saldırganca tepki gösterebilir (davranışsal boyutta). Bu boyutların birinde ya da hepsinde görülen normal dışı tepkiler, öfke problemi olarak nitelendirilebilir (Smith ve ark., 1998). Öfke

problemlerinin hipertansiyon ve kalp rahatsızlıkları (Bitti, Gremgni, Bertolotti ve Zotti, 1995), intihar (Gispert, Wheeler, Marsh ve Davis, 1985; Batıgün ve Şahin, 2003), kaygı ve mantıkdışı inançlar (Zwemer ve Deffanbacher, 1984), okulda davranış problemleri (Heavy, Adelman, Nelson ve Smith, 1989) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yukarıda yer verilen araştırma bulgularında da görüldüğü gibi, öfkeye ilişkin problemler bir dizi olumsuz duygusal, davranışsal ve fiziksel sonuçlara yol açabilmektedir. Bu nedenle, öfkeye ilişkin problemlerin çocukluk ve ergenlik döneminde belirlenmesi ve uygun müdahalelerin sağlanması önemlidir.

Zamanlarının önemli bir bölümünü okulda geçiren çocuk ve ergenler için okul önemli bir yaşam alanıdır. Çocuk ve ergenler, okul ortamında fiziksel, davranışsal, sosyal ve akademik olarak kaygı yaratabilecek pek çok yaşantıya sahip olduklarından okul öğrencilerde yoğun öfke duygularının oluşmasında potansiyel bir ortam olarak düşünülebilir. Bu durumda okul yaşantılarına dayalı öfkenin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Okul ortamına dayalı öfkenin tanımlanıp azaltılmaya çalışılması bir anlamda kapsamlı okul güvenliği ve şiddeti önleme çabalarının önemli bir parçası olarak görülebilir (Fryxell, 2000). Ancak, ülkemizde doğrudan okul yaşantılarına dayalı öfkeyi ölçen bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Ergen ve yetişkinler için geliştirilmiş ya da uyarlanmış bazı ölçekler de (Sürekli Öfke/Öfke İfade Tarz Ölçeği- Özer, 1994; Çok Boyutlu Öfke Ölçeği- Balkaya ve Şahin, 2003; Ergenlerde Öfke Derecelendirme Ölçeği- Sevinçler, 2005) öfkeyi duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutları ile ölçmekle birlikte doğrudan okul yaşantılarına dayalı öfkeyi ölçmemektedir. Bu nedenle, bu çalışmada öğrencilerin okul ortamındaki yaşantılarına ilişkin öfke düzeylerini ölçen bir ölçme aracının uyarlanması amaçlanmıştır.

Literatürde okul öfkesini ölçen ölçekler incelendiğinde Smith, Adelman, Nelson ve Taylor (1988) tarafından geliştirilen Okul Öfke Envanteri'nin (School Anger Inventory) öfkenin sadece duygusal yoğunluk ve şiddetini ölçen tek boyutlu bir ölçek olduğu görülmektedir. Smith ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Erkekler İçin Çok Boyutlu Okul Öfke Envanteri (Multidimensional School Anger Inventory For Males) ise okul öfkesinin duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutlarını ölçen çok boyutlu bir ölçek olsa da sadece erkek öğrencilere yönelik olması bir sınırlılık olarak göze çarpmaktadır. Yukarıda anılan ölçeklerin sınırlılıkları nedeni ile bu çalışmada, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği'nin Furlong, Smith ve Bates (2002) tarafından revize edilmiş halinin (MSAI-R) uyarlanması tercih edilmiştir. Bu çalışmada, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği'nin (ÇOOÖ) Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğinin test edilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Grubu

Araştırma verileri, 2005-2006 öğretim yılında Denizli il merkezindeki Şehit Öğretmen Yusuf Batur Endüstri Meslek Lisesi, Denizli Anadolu Lisesi, Koca Mektep Anadolu Lisesi ve Mehmet Akif Ersoy Lisesi 9., 10., ve 11. sınıflarında öğrenim gören toplam 116'sı kız, 227'si erkek olmak üzere toplam 348 öğrenciden elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çok boyutlu Okul Öfke Ölçeği

Furlong ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği (ÇOÖÖ) 9-12. sınıf öğrencilerinin okul ortamındaki yaşantılarına dayalı öfkelerinin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal boyutlarını ölçmektedir. Ölçeğin özgün formu, dört alt ölçekten (öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifade ve olumlu başa çıkma) ve toplam 37 maddeden oluşmaktadır.

Öfke Yaşantısı alt ölçeği: Öfkenin duyuşsal boyutuna yöneliktir. Öfkeye yol açabilecek öğretmen ve akran davranışlarını içeren hipotetik durumlara ilişkin öfkenin yoğunluğunu ölçmektedir ve 14 maddeden oluşmaktadır. Örnek madde: “Birisinin sırana sakız koyduğunu farketmedin ve üzerine oturdun”. Seçenekler: (1) Hiç kızmazdım, (2) Biraz kızardım, (3) Oldukça kızardım, (4) Çok kızardım

Düşmanlık alt ölçeği: Öfkenin bilişsel boyutuna yöneliktir. Okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançların düzeyini ölçmeyi amaçlayan bu boyut altı maddeden oluşmaktadır. Örnek madde: “Okuldaki kurallar aptalca”. Seçenekler: (1) Hiç katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Katılıyorum, (4) Tamamen katılıyorum

Yıkıcı İfade alt ölçeği: Öfkenin fiziksel ya da sözel olarak saldırgan ifade biçimlerini ölçmeyi amaçlayan bu boyut öfkenin davranışsal boyutuna yöneliktir ve dokuz maddeyi içermektedir.

Örnek madde: “Sinirlendiğimde etrafımda kim varsa acısını ondan çıkarırım”. Seçenekler: (1) Hiçbir zaman, (2) Bazen, (3) Sık sık, (4) Her zaman

Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği: Öfkenin sosyal olarak daha kabul edilebilir ifade biçimlerini ölçen bu boyut da öfkenin davranışsal boyutunu yansıtmakta ve sekiz maddeyi içermektedir.

Örnek madde : “Öfkeli olduğumda koşma, top oynama gibi fiziksel etkinlikler ile kendimi rahatlatırım”. Seçenekler: (1) Hiçbir zaman, (2) Bazen (3) Sık sık, (4) Her zaman

Seçeneklere verilen yanıtların puanları toplanarak her alt ölçek için bir toplam puan elde edilmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanlar arttıkça öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifade ve olumlu başa çıkma düzeyi de artmaktadır.

Ölçek, ilk olarak Smith ve arkadaşları (1998) tarafından 6-12. sınıf erkek öğrencileri için geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk versiyonu 31 maddeden oluşmaktadır. Bu ölçek Smith ve arkadaşları (1988) tarafından geliştirilen Okul Öfke Envanteri’ne (School Anger Inventory) dayalıdır. ÇOÖÖ’nin geliştirilme aşamasında önce 73 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Okul öfkesinin duygusal boyutuna ilişkin 27 madde Okul Öfke Envanter’inden alınmıştır. Okul öfkesinin bilişsel boyutuna ilişkin 24 madde ve öfke ifadesi boyutuna (yıkıcı ifade ve olumlu başa çıkma) ilişkin 22 madde de yetişkinler için öfke ölçeklerinin (Buss-Durkee Düşmanlık Ölçeği ve Çok Boyutlu Öfke Envanteri) maddeleri değiştirilerek oluşturulmuştur. Bu şekilde oluşturulan 73 madde 6-12. sınıf öğrencisi olan 202 erkek öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda toplam varyansın %43.3’ünü açıklayan dört faktör belirlenmiştir (Smith ve ark., 1998). Daha sonra, bu ölçeğin sadece erkek öğrencilere yönelik olması bir sınırlılık olarak görülmüş ve Furlong ve arkadaşları (2002) tarafından revize edilmiştir. Ölçeğin 9-12.sınıf

öğrencileri üzerinde yapılan revize çalışmasında kız öğrenciler de kapsama alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada, ölçeğin 'yıkıcı ifade' alt ölçeğine dört madde, 'olumlu başa çıkma' alt ölçeğine de bir madde eklenerek toplam madde sayısı 36'ya çıkarılmıştır. Ölçeğin 36 maddelik bu formu, 576'sı erkek ve 590'ı kız olmak üzere toplam 1166 öğrenciye uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda 36 maddenin faktör yükleri .48 ile .69 arasında değişen dört faktörde toplandığı görülmüştür. Dört faktör birlikte toplam varyansın %40'ını açıklamıştır. Bu sonuç, ölçeğin bu versiyonunun kızlar için de uygun psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı Öfke Yaşantısı alt ölçeği için .86, Düşmanlık alt ölçeği için .80, Yıkıcı İfade alt ölçeği için .82 ve Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği için ise .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 1166 öğrenciye altı ay ara ile uygulaması sonucunda elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayıları ise .56 ve .62 arasında değişmektedir (Furlong ve ark., 2002). Bu çalışmada, ölçeğin 36 maddelik özgün formunu geliştiren araştırmacılardan Michael J. Furlong'un önerisi ile 'Öfke Yaşantısı' alt ölçeğine bir madde (Bir öğretmen habersiz bir sınav yapıyor) eklenerek madde sayısı 37'ye çıkarılmıştır.

Sürekli Öfke - Öfke İfade Tarzı Ölçeği

ÇOOÖ'nin ölçüt bağıntılı geçerliği Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı ölçeği ile test edilmiştir. Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin 'Sürekli Öfke' ve 'Öfke İfade Tarzı' olmak üzere iki ana ölçeği bulunmaktadır ve 34 maddeden oluşmaktadır. Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nde Öfke-İçte, Öfke-Dışa ve Öfke-Kontrol olarak adlandırılan üç alt ölçek yer almaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmasında Sürekli Kaygı Envanteri, Depresif Sıfatlar Listesi ve Öfke Envanteri ile ölçüt bağıntılı geçerliğine bakılmıştır. Geçerlik çalışması sonucunda elde edilen korelasyon katsayıları kaygı ile .40, depresyon ile .33 ve öfke ile .53'tür. Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .67 ve .92 olarak bulunmuştur.

ÇOOÖ'nin Türkçe'ye Çevrilmesi

ÇOOÖ'nin özgün maddeleri, araştırmacının yanı sıra Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında İngilizce dil yeterliğine sahip üçü yurtdışı yaşantısı geçirmiş altı öğretim üyesi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Uzmanlardan gelen özgün maddelerin Türkçe karşılıkları karşılaştırılmış ve birbirleri ile uyumlu olduğu görülmüştür. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda, araştırmacı tarafından ölçek maddeleri düzenlenerek Türkçe çevirisi tamamlanmıştır. Sonraki aşamada, ölçeğin Türkçe'ye çevrilmiş hali daha önceki sürece katılmamış, yurtdışı yaşantısı olan Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanındaki bir öğretim üyesi tarafından tersine İngilizce'ye çevrilmiştir. Tersine İngilizce'ye çeviri işlemi sonucunda, ifadelerin ölçeğin özgün formu ile uyumlu olduğu görülmüştür.

İşlem

Araştırmada kullanılan ölçeklerin belirlenen okullarda uygulanabilmesi için Denizli Valiliği'nden resmi izin alınmıştır. Ölçekler öğrencilere sınıf ortamında yaklaşık bir ders saatinde araştırmacı ve uygulama okullarının psikolojik

danışmanları tarafından uygulanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere araştırmanın amacı açıklanarak, sonuçların gizli tutulacağı vurgulanmıştır. Ölçekler puanlanmadan önce gözden geçirilmiş ve eksik işaretleme yapan ya da içten yanıtlamadığı belirlenen deneklerin formları araştırma dışı bırakılmıştır.

Verilerin Analizi

ÇOOÖ'nin yapı geçerliği için faktör analizi uygulanmış; ölçeğin alt ölçek korelasyonları, test-tekrar test güvenilirliği ve ölçüt bağıntılı geçerliği için Pearson Moment-Çarpım korelasyon tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS istatistik programı ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Örnekleme yeterliliğini belirlemek için yapılan Kaiser-Meyer Olkin (KMO) testi sonucunda elde edilen katsayı (79.50) verilerin ve örneklemin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. ÇOOÖ'nin yapı geçerliğinin test edilmesi amacıyla 348 öğrenciden elde edilen veriler üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Faktör sınırlamasına gidilmeden yapılan temel bileşenler analizinde 37 maddenin özdeğeri 1'in üzerinde olan 11 faktöre dağıldığı görülmüştür. Ancak çizgi grafiğinde (scree plot) keskin düşüş yaklaşık dört noktada gerçekleşmiştir. Ölçeğin özgün formu da dört boyutlu olduğu için bundan sonraki analize dört faktör ile sınırlandırılarak devam edilmiştir. Varimax dik döndürme tekniği ile yapılan faktör analizi sonucunda tüm maddeler özgün formunda yer aldıkları faktörlere dağılmış ve dört faktör birlikte toplam varyansın %35.37'sini açıklamıştır. Faktör yükleri Öfke Yaşantısı alt ölçeği için .43 ile .60, Yıkıcı İfade alt ölçeği için .45 ile .77, Düşmanlık alt ölçeği için .58 ile .74 ve Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği için de .35 ile .63 arasında değişmektedir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Ölçekte Yer Alan Maddelerin Döndürme Sonucunda İlişkili Oldukları Faktörler ve Faktör Yükleri

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör
	Öfke Yaşantısı	Yıkıcı İfade	Düşmanlık	Olumlu Başa çıkma
11	,60	,09	,03	,15
8	,57	-,17	,13	-,01
4	,57	,01	,06	,09
9	,56	,07	-,08	,04
10	,54	,13	,01	,20
5	,54	,17	,21	-,06
1	,53	,11	-,09	-,10
3	,50	,04	,25	-,03
6	,50	,07	,11	-,04
2	,47	,02	-,07	,04

Tablo 1(Devamı). Ölçekte Yer Alan Maddelerin Döndürme Sonucunda İlişkili Oldukları Faktörler ve Faktör Yükleri

Madde No	1. Faktör Öfke Yaşantısı	2. Faktör Yıkıcı İfade	3. Faktör Düşmanlık	4. Faktör Olumlu Başa çıkma
13	,45	,14	-,23	,06
7	,45	,12	-,03	-,09
12	,44	,24	-,08	-,01
14	,43	,23	,12	-,07
34	,07	,77	-,08	,02
26	,08	,76	,12	,05
29	,14	,69	,07	-,09
21	,22	,55	,08	-,05
35	,09	,54	,23	,09
24	,19	,51	,18	-,05
37	,30	,50	,16	-,07
32	,11	,46	,01	,07
36	-,09	,45	,18	,06
19	-,01	,24	,74	-,05
16	-,05	,23	,71	-,11
18	-,01	,10	,70	,02
15	-,08	,06	,68	-,04
20	,14	,26	,60	,11
17	,21	,12	,58	,01
25	,12	,01	-,01	,63
23	-,01	-,05	-,02	,62
22	-,09	,04	-,02	,59
27	,05	,01	-,02	,53
30	-,01	-,03	,06	,47
31	-,04	,07	-,01	,41
28	-,06	-,09	-,02	,40
33	-,01	,08	-,02	,35
Özdeğerler	5,76	3,24	2,22	1,87
Açıklanan Varyans	15,56	8,76	6,00	5,05
Toplam Varyans	15,56	24,32	30,32	35,37

Alt ölçek puanlarının birbirleri ile korelasyon değerleri de hesaplanmıştır. Buna göre Öfke Yaşantısı, Yıkıcı İfade ve Düşmanlık alt ölçeklerinin birbirleriyle olan korelasyonları .15 ile .43 arasında değişmektedir. Her üç alt ölçeğin puanları ile Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği puanları arasında ise anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır (Bkz. Tablo 2) .

Tablo 2. Alt Ölçeklerin Birbirleriyle Olan Korelasyon Değerleri

	Yıkıcı İfade	Düşmanlık	Olumlu Başa çıkma
Öfke Yaşantısı	,38**	,15*	-,06
Yıkıcı İfade		,43**	-,02
Düşmanlık			,04

* p< .05 ** p< .001

ÇOOÖ'nin ölçüt bağıntılı geçerliği Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı ölçeği ile test edilmiştir. Her iki ölçeğin 180 öğrenciye uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon değerlerine göre, ÇOOÖ'nin Öfke Yaşantısı, Düşmanlık ve Yıkıcı İfade alt ölçekleri ile Sürekli Öfke- Öfke İfade Tarzı ölçeğinin Sürekli Öfke, Öfke-İçe, Öfke-Dışa ve Öfke Kontrol alt ölçekleri arasındaki korelasyon değerleri -.16 ile .67 arasında değişmektedir. ÇOOÖ'nin Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği ise Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Öfke Kontrol alt ölçeği dışında diğer alt ölçekler ile ilişkili bulunmamıştır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. ÇOOÖ Alt Ölçek Puanları ve Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar

		Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği			
		Sürekli Öfke	Öfke İç	Öfke Dış	Öfke Kontrol
Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği	Öfke Yaşantısı	,42**	,25**	,16*	-,18*
	Yıkıcı İfade	,67**	,53**	,64**	-,27**
	Düşmanlık	,29**	,28**	,35**	-,16*
	Olumlu Başa Çıkma	-,05	-,09	-,11	,41**

* p < .05 ** p < .01

Ölçeğin Güvenirliği

ÇOOÖ'nin 348 öğrenciden elde edilen Cronbach alfa katsayıları Öfke Yaşantısı alt ölçeği için .80, Düşmanlık alt ölçeği için .79, Yıkıcı İfade alt ölçeği için .78 ve Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği için .60 olarak bulunmuştur. (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Alt Ölçeklerin İç tutarlık ve Test-Tekrar Test Katsayıları

	Cronbach alfa	Test-tekrar test
Öfke Yaşantısı	,80	,76
Yıkıcı İfade	,78	,65
Düşmanlık	,79	,74
Olumlu Başa çıkma	,60	,64

Ölçeğin 76 öğrenciye bir ay ara ile uygulanması sonucunda elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayıları Öfke Yaşantısı alt ölçeği için .76, Düşmanlık alt ölçeği için .74, Yıkıcı İfade alt ölçeği için .65 ve Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği için .64'dür (Bkz. Tablo 4).

Tartışma

ÇOOÖ'nin Türkçe formunun yapı geçerliğini test etmek için yapılan faktör analizi sonucunda, ölçek maddeleri özgün formunda olduğu gibi dört faktörde toplanmış ve tüm maddeler özgün formunda yer aldıkları faktörlere dağılmıştır. Faktör yükleri .35 ile .77 arasında olan ölçek maddelerinin açıkladığı toplam varyans %35'dir. Ölçeğin özgün formunun üç farklı örneklemeden elde edilen faktör yükleri de, bu çalışmadan elde edilen değerlerle uyumaktadır. Buna göre, birinci örnekleme ilişkin faktör yükleri .43 ile .72, ikinci örnekleme ilişkin faktör yükleri .41 ile .68 ve üçüncü örnekleme ilişkin faktör yükleri ise .44 ile .69 arasında değişmektedir. Varyans açıklama oranları da sırasıyla %41, %32 ve %40'tır (Furlong ve ark. 2002). Bu sonuçlar, ÇOOÖ'nin Türkçe formunun faktör yüklerinin ve varyans açıklama yüzdesinin ölçeğin özgün formundan elde edilen değerler ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

ÇOOÖ'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlara bakıldığında Öfke Yaşantısı, Düşmanlık ve Yıkıcı İfade alt ölçeklerinin birbirleriyle anlamlı olarak pozitif yönde ilişkili olduğu; ancak her üç alt ölçek ile Olumlu Başaçıkma alt ölçeği arasında anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmektedir. Öfke duygu yoğunluğu ve yıkıcı ifade düzeyi yüksek olanların olumlu başaçıkma davranışlarını daha az kullandıkları, öfke duygu yoğunluğu ve yıkıcı ifade düzeyleri düşük olanların da olumlu başaçıkma davranışlarını daha çok kullandıkları düşünüldüğünde, bu sonucun beklentilerin dışında gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim, ölçeğin özgün formunda Olumlu Başaçıkma alt ölçeği ile diğer alt ölçekler arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Bu araştırmanın ölçüt bağımlı geçerlik çalışmasında da (Bkz. Tablo 3) Olumlu Başaçıkma alt ölçeği ile ölçüt olarak alınan alt ölçekler (Sürekli Öfke, Öfke-İçte, Öfke-Dışta) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Olumlu Başaçıkma alt ölçeğine ilişkin olarak ölçeğin özgün formundaki bulgu ile tutarlı olmayan bir sonucun elde edilmesi, öfke, düşmanlık gibi duyguları daha az yaşayan ve bu duygularını daha sağlıklı ifade eden ergenlerin kullandıkları başa çıkma yöntemlerinin, Olumlu Başaçıkma alt ölçeğinin ölçtüğü başaçıkma yöntemleri ile yeterince uyumadığı biçiminde değerlendirilebilir. Ülkemizde geliştirilmiş ya da uyarlanmış diğer öfke ölçeklerinde de benzer bulguların olduğu göze çarpmaktadır. Balkaya ve Şahin (2003) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin 'Sakin Davranışlar' alt ölçeği ile ÇOOÖ'nin Olumlu Başaçıkma alt ölçeği içerik olarak benzerlik göstermektedir. Çok Boyutlu Öfke Ölçeği'nin geçerlik çalışmasında, bu ölçeğin diğer alt ölçekleri Kısa Semptom Envanteri'nin alt ölçekleri ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunurken, Sakin Davranışlar alt ölçeği Hostilite ve diğer alt ölçekler ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunmamıştır. Elde edilen bulgu, bu araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir. Ayrıca, Sevinçler (2005)'in uyarlamış olduğu Ergenlerde Öfke Derecelendirme Ölçeği'nin Öfke Kontrol alt ölçeği, ÇOOÖ'nin Olumlu Başaçıkma alt ölçeği ile içerik olarak benzerlik taşımaktadır. Bu ölçeğin güvenilirlik çalışmasında en düşük güvenilirlik katsayısı (Cronbach alfa katsayısı .64, Spearman Brown katsayısı .59 ve iç tutarlık Guttman formülü katsayısı .57) Öfke Kontrol alt ölçeği için bulunmuştur. Bu sonuçlar Olumlu Başaçıkma alt ölçeği için elde edilen bulgular ile tutarlılık göstermektedir. Sonuç olarak, ÇOOÖ'nin Olumlu Başaçıkma

alt ölçeğine ilişkin bulguların ölçeğin özgün formunda elde edilen değerler ile uyumlu olmayıp, ülkemizdeki diğer öfke ölçeklerinde gözlenen bulgularla benzerlik taşıması, olumlu başa çıkma davranışlarında kültürel faktörlerin de etkili olabileceğini düşündürmektedir. ÇOOÖ ile yapılacak yeni araştırmaların bu kültürel faktörlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmasında, ÇOOÖ'nin Öfke Yaşantısı, Düşmanlık ve Yıkıcı İfade alt ölçeklerinin Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Sürekli Öfke, Öfke-İçte ve Öfke-Dışta alt ölçekleri ile anlamlı olarak pozitif ilişkili; Öfke Kontrol alt ölçeği ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür. ÇOOÖ'nin Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği ise sadece Öfke Kontrol alt ölçeği ile ilişkili bulunmuştur (Bkz. Tablo 3). Bu sonuçlar, ÇOOÖ'nin alt ölçeklerinin ölçüt bağıntılı geçerliğinin bir kanıtı olarak nitelenebilir.

ÇOOÖ'nin iç tutarlık (Cronbach alfa) katsayıları incelendiğinde, Olumlu Başa Çıkma alt ölçeği dışındaki (.60) diğer alt ölçek değerlerinin .70'in üstünde olduğu görülmektedir. Ölçeğin özgün formunda da benzer biçimde Olumlu Başa Çıkma alt ölçeğinin iç tutarlık katsayısı diğer alt ölçeklere göre daha düşük (.68) bulunmuştur. Test-tekrar test sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayılarına bakıldığında ise, Yıkıcı İfade (.65) ve Olumlu Başa Çıkma (.64) alt ölçeklerinin güvenilirlik katsayılarının görece düşük olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçlar, ölçeğin özgün formu için altı ay ara ile yapılan test-tekrar test uygulamaları sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayıları ile (.56 ve .62 arasında değişen) paralellik taşımaktadır. Dolayısıyla, ölçeğin iç tutarlık ve test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, ÇOOÖ'nin Türkçe formunun özgün formu ile benzer bir yapı sergilediğini, alt ölçeklerinin farklı yapıları ölçtüklerini, ölçeğin ölçüt geçerliğine ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir. Olumlu Başa Çıkma alt ölçeğine ilişkin elde edilen bazı psikometrik değerler diğer alt ölçeklere göre daha düşük bulunmuştur. Özellikle ölçeğin özgün formundan farklı olarak Öfke Yaşantısı, Düşmanlık ve Yıkıcı İfade alt ölçeklerinin Olumlu Başa Çıkma ölçeği ile anlamlı ilişkisinin bulunmaması, Türk ergenlerin okulda yaşadıkları öfke ile olumlu başa çıkmalarını etkileyebilen bazı etmenlerin olabileceğini düşündürmektedir. Ülkemizde ÇOOÖ alt ölçekleri ile yapılacak yeni araştırmalar, bu konuda daha kapsamlı bir değerlendirme yapmaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca, ÇOOÖ'nin özgün formunun 6-12. sınıf öğrencilerini kapsadığı gözönüne alınarak, ÇOOÖ'nin geçerlik ve güvenilirliği Türkiye'de ilköğretim ikinci kademe (6-8. sınıf) öğrencileri üzerinde de test edilebilir.

Kaynakça

- Balkaya, F. ve Şahin, N.H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14 (3), 192-202.
- Batgün, A.D. ve Şahin, N.H. (2003). Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51), 37-52.

- Bitti, P., Gremigni, P., Berlotti, G. ve Zotti, A. (1995). Dimensions of anger and hostility in cardiac patients, hypertensive patients and controls. *Psychoter Psychosom*, 64, 162-172. Makale özeti internet'ten 14 Kasım 2006'da PubMed veritabanından alınmıştır.
- Boman, P. (2003). Gender differences in school anger. *International Education Journal*, 4 (2), 71-77.
- Campano, J. ve Munakata T. (2004). Anger and aggression among Filipino students. *Adolescence*, 39(156), 757-764.
- Eckhardt, C., Bradley, N. ve Deffenbacher (2004). The assessment of anger and hostility: A critical review. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 17-43
- Fryxell, D. (2000). Personal, social and family characteristics of angry students. *Professional School Counseling*, 4 (2), 86-94. İnternette 17 Nisan 2006'da Academic Search Premier veri tabanından alınmıştır.
- Furlong, M. J., Pavelski, R., & Saxton, J. (2002). The prevention of school violence. S.Brock., P. Lazarus, & S. Jimerson (Eds.), *Best practices in crisis intervention* (pp. 131-149). Bethesda, MD: National Association of School Psychologists. İnternette 16 Kasım 2006'da [http://www.nasponline.org/trainers/BPSCPI/ 7Furlong.pdf](http://www.nasponline.org/trainers/BPSCPI/7Furlong.pdf) adresinden alınmıştır.
- Furlong, M., Smith, D. ve Bates, M. (2002). Refinement of the multidimensional school anger inventory: Further construct validation, extension to female adolescents and preliminary norms. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 20 (1), 46-65.
- Gispert, M., Wheeler, K., Marsh, L., ve Davis, M. (1985). Suicidal adolescents: Factors in evaluation. *Adolescence*, 20 (80), 753-762
- Heavy, C.L., Adelman, H.S., Nelson, P. ve Smith, D.C. (1989). Learning problems, anger, perceived control and misbehavior. *Journal of Learning Disabilities*, 22 (1), 46-59. İnternette 17 Nisan 2006'da Academic Search Premier veri tabanından alınmıştır.
- Özer, A. (1994). Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı (öfke-tarz) ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Robins, S. ve Novaco, R.W. (1999). Systems conceptualization and treatment of anger. *Journal of Clinical Psychology*, 55, 325-337.
- Sevinçler, S. (2005). *Ergenlerde öfke değerlendirme ölçeği'nin Türkçe versiyonu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Smith, D.C., Adelman, H.S., Nelson, P. ve Taylor, L. (1988). Anger, perceived control and school behavior among students with learning problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29, 517-522.
- Smith, D.C., Furlong, M., Bates, M. ve Laughlin, J.D. (1998). Development of the multidimensional school anger inventory for males. *Psychology in the Schools*, 35 (1), 1-15.
- Smith, D.C., ve Furlong, M.J. (1998). Introduction to the special issue: Addressing youth anger and aggression in school settings. *Psychology in the Schools*, 35 (3), 201-203.
- Zwemer, W. ve Deffenbacher, J.L. (1984). Irrational beliefs, anger and anxiety. *Journal of Counseling Psychology*, 31(3), 391-393.